

Tanügyi Szemle.

(Az 1895. évi közoktatásügyi mozgalmak.)

Az új év kezdetén tanulságos eredményeik jár az 1895. évi közoktatásügyi mozgalmak rövid áttekintése. Természetes azonban, hogy ez áttekintés éppen csak a legfőbb mozgalmakra terjedhet ki és azok között is első sorban csak azokra, melyek a felekezeti tanügygyel egy vagy más okon összefüggésben állanak.

Ez az áttekintés a közoktatásügy általános nemzeti és culturalis érdekén és fontosságán kívül ez évben még azért a nagy nemzeti ünnepélyért is tanulságos eredményeik járhat, melyre a magyar nemzet egyeteme jelen évben készül. Ez a milleniumi ünnep a magyar nemzet anyagi és szellemi munkájának, értelmi, érzelmi és akarati élete összes productumainak kiállítása lesz. Erre a kiállításra, melyet nem a hiú fitogtatás, hanem a nemzeti erő és rátermettség tudata rendez, az egész nemzet lázas sietséggel készül. Természetes tehát, hogy a közoktatásügyi kormány sem maradhat hátra e munkában. E különös alkalom áttekintésünknek nagyobb érdeket kölcsönözhet.

A múlt év elején a tanügyi kormány megváltozott. Eötvös Lóránd br. vallás- és közoktatásügyi miniszter helyébe január 15-én Wlassics Gyula dr. budapesti egyetemi tanár lépett. Eötvös báró főleg a közép- és felsőoktatás kérdéseivel foglalkozott; azok bajainak, hiányainak elenyésztetésére szentelte rövid ideig tartott miniszteri munkásságát. Figyelmét különösen a tanárképzés javításának kérdése foglalta le és ezt a kérdést egy internatus előkészítésével gyakorlati úton igyekezett megoldani. A budgetet rövid ministersége alatt tetemesen emelte.

Dr. Wlassics eddig elé a jogi irodalom terén működött. Kitünő tanár, nagy tudós, kinek a jogi szakirodalom terén kitünő művei vannak. Ismeri a közoktatás egész rendszerét minden ágában és nemű működésétől nagy sikereket várhatunk. Embere úgy a tollnak, mint az élőszóval való előadásnak. Figyelmét kiterjeszti a tanügy minden ágára. Gyorsan akar alkotni, teremteni. Lázas sietséggel, rövid idő alatt sokat, nagyot. Mindjárt hivatalba lépte után elmondotta programbeszédjét a közoktatásügyi budget tárgyalásánál. Az ekkor kifejezett irányelvek adják a mai oktatásügyi kormány működésének lényegét. Hangsúlyozza, hogy ő inkább a közoktatásügygyel kíván foglalkozni, mert az egyházpolitikai viták talán kelleténél inkább elvonták erről a figyelmet és érdeklődést. A népoktatás államosítását nem tartja időszerűnek, mert nincs elég pénz erre, aztán meg a fele-

kezeti érzékenységet is kimélni kell. De szükséges a népoktatási törvény revisioja, reformálandó a tanítóképzés, államosítani kívánja a tanítóképesítést. Hézagos a tanfelügyelői intézmény, tarthatatlan a polgári iskola jelen helyzete. A felsőoktatásnál a német egyetemi típus barátja. A harmadik egyetem kérdése nem időszerű szükséglet; hanem e helyett a meglévőket fel kell szerelni minden tekintetben a követelményeknek megfelelően s emelni kell az egyetemi tanári állást.

A középoktatásra nézve az egységes középiskola ügye az első, mert a jövő ezé az iskolié. Az időszerű javítások közül különösen hármat emel ki: a *túlterhelést* adminisztratív úton akarja orvosolni; erősíteni ohajtja a tantervben a *nemzeti elemet*, szükségesnek tartja a *görög pótló tanterv* reformját.

Foglalkozik a *tanárhiány és a tanárképzés* kérdésével; az elméleti szakképzést kifogástalannak tartja, csak a gyakorlati kérdés reformálandó s e cél elérésére való a tervbe vett internatus. A *közoktatási tanácsról*, melyet Eötvös feloszlatni készült, is megemlékezik; visszaállítja azt, de reformálva, a *tankönyvbizottságot* kiveszi a tanács kezéből. Ezek Wlassics dr. közoktatásügyi minister programbeszédének lényegesebb pontjai.

Az utolsóval kapcsolatban megemlítjük, hogy a nyári szüridők alatt a vallás- és közoktatásügyi ministeriumban egy fontos újítás történt, t. i. új *ügy- és személyzetbeosztás*. Ebből különösen fontos ránk nézve az, hogy a közoktatási tanács ezentúl az elnökség hatáskörébe tartozik, a tanárképzés pedig, mely eddig a III. ügyosztályba, az egyetemekhez tartozott, most a középiskolai ügyosztályba (most az V.) tétetett át.

Az 1883. évi középiskolai törvény a községi és felekezeti s különösen a protestáns középiskolák részére anyagi segélyt tesz lehetővé. E törvény hozatalának indító oka az a tapasztalat lehetett, hogy hosszú és dicső múlttal bíró s fontos culturalis czélokat szolgáló prot. intézetek fíhatóságai szűk anyagi helyzetüknél fogva nem áldozhattak az intézetek fenntartására annyit, hogy az állami intézetekkel kiállhassák a versenyt. E törvény után aztán a felekezetek, kivéve a nem magyar ajkúakat, egymásután járultak az állam liberalitásához s ez nem is késett segélyeivel a nem állami intézetek roskatag, szűk épületeinek jókarba helyezéséhez hozzá járúlni. Ezen a czímen az állam milliókat költött s költ ma is részint új iskola épületekre, részint rendkívüli segély czimén a felekezeti iskolák tanárai fizetésének emelésére részint pedig állandó évi segély fejében. Sőt arra is vannak esetek, hogy már régebben megkötött szerződéseket megújítanak felek. intézetek, kérvén az állami segély felemelését, mert különben nem tarthatnak lépést a rohamos fejlődésben s nem teljesíthetik azon követelményeket, melyeket e rohamos fejlődés magával hoz. E szerződésekben különösen ki van kötve az állam részéről, hogy az intézet épület és felszerelés tekintetében kifogás alá ne eshessék, de ez előtt a szerződés megkötésénél a minister megbizottai nem igen néztek arra, hogy a tanároknak mennyi a fizetésük. Most már e tekintetben is örvendetes javulások álltak be. Pl. Eötvös br. egy szerződés kész tervezetét megváltoztatta csak azért, hogy a

tanároknak az állami tanárokéval teljesen egyenlő fizetést, lakáspénzt s korpótlékokat biztosítson.

Hogy az államnak a felekezeti középiskolák fentartására adott segélye évről-évre nő, arra nézve a közoktatásügyi ministerium 1896. évre szóló költségvetési javaslatának, a mely az előző évvel szemben 134806 frt. emelkedést mutat, néhány adatát említjük fel s csak azon iskolákat, melyek nagyobb segélyt kapnak, mint főgymnasiumunk:

		1895.	1896.
Csurgói ev. ref.	főgymn.	10600	10600
Eperjesi ág. ev.	"	11000	12000
Hódmezővásárhelyi ev. ref.	"	8000	12000
Kolozsvári unitar.	"	8700	10000
Máramarósszigeti ev. ref.	"	10000	11000
Miskolczi ev. ref.	"	10000	11000
Nyíregyházai ág. ev.	"	11000	12000
Pápai ev. ref.	"	8000	16000
Rimaszombati prot.	"	11000	12000
Rozsnyói ág. ev.	"	11000	12000
Selmeczbányai ág. ev.	"	11000	12000
Sepsiszentgyörgyi ev. ref.	"	12000	12000
Soproni ág. ev.	"	11400	11400
Zilahai ev. ref.	"	11000	12000

Közlünk egy néhány adatot a múlt évben az állams különböző iskola fentartó hatóságok között kötött szerződésekből. A közoktatásügyi minister s a dunántúli ág. ev. egyházkerület közt a *soproni ág. ev. főgymn.* állami segélyezése ügyében kötött szerződést általában mintaszerűnek tekintik. A tanárok fizetésére vonatkozó 4. pont szerint négy tanár kap 1200, négy 1400, négy 1600 frt. évi törzsfizetést, 250 frt. lakáspénzt, 100 frt. ötödéves pótlékokat, görög-pótló tanfolyam ellátására h. tanár 1120, vallástanár 800, tornatanár 500 és énektanár 200 frtot. Az állami segély 11440 frtot tesz.

A *miskolczi ev. ref. főgymn.* új épületére kap 80000 frt. állami segélyt. Az évi segélyt Eötvös br. 15000 frtra emelte azzal a kikötéssel, hogy a tanárok közül négy 1200, négy 1300, egy 1400, egy 1600 és kettő 1800 frt. fizetést kapjon s a lakbér 240 frtra emeltessék.

A *székelyudvarhelyi ev. ref. főgymn.* évi szükséglete 41000 frt; ebből az állam ad 16000 frtot. 13 tanár közül négy 1600, négy 1400, öt 1200 frt. törzsfizetést kap. Lakáspénz 250, quinquennium 100 frt. A fizetés szerződésileg van kikötve.

Az *eperjesi ág. ev. főgymn.* állami segély iránti szerződését megújította, kéve a segély felemelését. Segély 17000 frt; négy tanár kap 1200, négy 1400, négy 1600 frt törzsfizetést, 250 lakáspénzt, 100 frt. quinquenniumot.

A *hódmezővásárhelyi ev. ref. főgymn.* újjáépítéséhez az állam ad 60000 frtot, fentartásához 13000 frt. évi segélyt. A tanárok fizetésének javítására a múlt évre 8000 frtot utalványozott. Igazgató

fizetése 1600, korpótlék 600, lakáspénz 300, ig. tiszteletdíj 100 frt. Három tanár törzsfizetése. korpótléka, lakásbére 2250, négy tanáré 1600, háromé 1450.

Megemlítjük még, hogy a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület közgyűlése a *sárospataki ev. ref.* akadémiai és gymn. tanárok fizetését 1895. január 1-től felemelte. Meghatároz 100 frt. ötöd éves korpótlékot, még pedig idősebb tanárok részére visszamenőleg számítva egyszerre négy korpótlékig. Ily módon 6 akad. s 6 gymn. tanár fizetése 400 frttal 2000, illetőleg 1800-ra, két akad. s egy gymn. tanáré 300 frttal 1900, ill. 1700-ra, két akad. s egy gymn. tanáré 100 frttal 1500, ill. 1300-ra emelkedett. Ig. tiszteletdíj 400 frt, iskola orvosé 1000 frt. (A tanulókat, tanárokat, azok családját, iskolaszolgákat ingyen kezeli.) A nyugtákra a bélyeget a főiskola pénztára szolgáltatja.

A felekezeti oktatásügy múlt évi történetében különösen két nagyobb fontosságú eseményt említünk fel. Egyik a kolozsvári ev. ref. theologiai facultás megnyitása, melyről a Keresztény Magvető olvasói már e lapok hasábjain is értesültek. Másik az, hogy a tiszántúli ev. ref. egyházkerület a hatósága alatt álló középiskolák számára egy tankerületi főigazgatói állást szervezett s arra Joó István debreczeni képezdei igazgatót nevezte ki. Futólag megemlítem, hogy a főigazgató részére kidolgozott szabályzattal szemben a Debr. Prot. Lap a közoktatási ministertől a főigazgatók részére kiadott s az autonóm érdekek s jogok iránt kellő figyelemmel szerkesztett útmutatásokat ajánlja.

A tanúgy oltárára tett áldozatok közül is lehetetlen egy néhányat meg nem említenem. Semsey Andor, ki már annyit áldozott a magyar tudomány érdekében, ez évben megint egy szép alapítványt tett. A fiatal tudósokat támogatja, hogy néhány évig egészen a tudománynak élhessenek. 1895. sept. 1-től három olyan fiatal tudós-nak, kik főiskolai tanulmányaikat befejezték s már diplomát nyertek, egyenként évi 2000 frtot ad mindaddig, még egész odaadással tudományukkal foglalkoznak s más tényleges alkalmazást nem vállalnak. Ez intézkedése célja, „a tudós képzése legszorosabban függ össze a tanárképzéssel“ s azért még 5000 frtot ad azzal a rendeletéssel, hogy abból az alakulóban levő br. Eötvös József-collegium könyvtárának alapja épüljön fel. A győri püspök 40000 frton tanítóképzőt építtetett. Mészáros Károly 40000 frtos alapítványt tett a Ferencz József intézet számára. Hermann Gusztáv lőcsei kereskedő 20000 frtot adott a lőcsei iskolának stb.

A közoktatásügyi kormány munkásságát felsorolni hosszas volna. A cultusminiszter a „törhetlen kötelességérzet s igazi lelkesedés“ jelszóval kezdte munkásságát, s jelszavával — bátran állíthatni — nem élt vissza. A rendeleteknek, intézkedéseknek egész tömege bizonyítja ezt. Csak egy pár. minket közelebről érdeklő rendeletéről emlékezünk meg. Egyik rendkívül fontos rendelete az, melyben a nőket az egyetem bölcsészeti, orvosi és gyógyszerészeti facultására bocsátja. A nőnevelés kérdése már régi. A művelt nyugat e tekintetben elég példát szolgáltat. A ministeri rendelet kifejti, hogy a megváltozott társadalmi viszonyok következtében ma már a nő is kénytelen a létért való

küzdelemben részt venni. Maga az állam is alkalmaz nőket olyan pályákon, melyeken eddig csak férfiak működtek. Megváltozott a nők munkakörét meghatározó nézet. A kiválóbb tehetségű nőket a tudományos pályáról kizárni igazságtalanság volna. Az új felfogás elleni aggodalmak alaptalanok. Igaz, hogy a nő igazi köre a család, de a nők tudományos pályára bocsátása a családi hivatás betöltésében nem akadályozza őket. Mert a jobb kiképzés, a magasabb műveltség csak fokozza a belátást, tapintatot, a gyermeknevelés helyes irányban való vezetését. Az a felfogás pedig, hogy a nők nemalkalmasak tudományos pályákra, nem tekinthető alaposnak. Hiszen a külföld erre nézve elég meggyőző példát ad. A nőnek szép munkatere lesz a nő- s gyermekorvosi pálya s különösen a tanári, mert hát a felsőbb leányiskoláknak, a tanítónőképzőnek s a leánygymnasiumoknak szükségük van és lesz egyetemi képzettségű tanárnőkre.

A nőemancipációnak ilyen gyakorlati úton való megoldása, vagy a megoldás megkísérlése a nyugatot is foglalkoztatja s még fokozottabb mértékben. Dr. Bosse porosz közoktatásügyi miniszter pl. elismeri azon törekvés jogosultságát, mely a nők nevelésének új irányt akar adni. De felfogásában mégis egy kissé conservatív. Igaz, hogy a háztartásban fogja feltalálni ezután is a nők nagyobb része igazi hivatását s hogy a leánygymnasiumok nem fogják eszközölni a német nép szellemének átalakítását. De már azt a felfogását nem fogadjuk el, hogy a nők természetöknél fogva nem tanulhatnak annyit, mint a megnyitott tudományos pályákra készülő férfiaknak tanulniok kell. S ha felfogásával az a nézetet akarja támogatni, hogy a férfiak agyának átlagos súlya mindig meghaladja a nőkéét, úgy jár, mint az a természettudós, kinek agya e tételének világos czáfolatára nem ütötte meg a nők számára átlagul felállított súlyt.

Különben a nőnevelés e fentebb vázolt kérdésével szorosan összefügg az a mozgalom, a mely Budapesten leánygymnasium alapítására megindult. Az ügyet az országos nőképző egyesület tette magáévá s a tanügy férfiából bizottságot kért föl az ügy szervezésére, melynek élén Beöthy Zsolt áll.

Szorosan a milleniumi ünnepéyekkel van kapcsolatban br. Eötvös volt közoktatásügyi miniszternek az az intézvénye, a mely szerint az intézetek felhivatnak, hogy a millenium alkalmából történetüket közöljék s egyéb tekintetben is tartalmasak legyenek, „hogy a jövő kor szemlélője és kutatója előtt lehető teljességben tüntessék fel azt, hogy középiskoláink nemzetünk ezeréves fennállásának idejében szellemi és anyagi tekintetben mily állapotban voltak.“

Erre Wlassics dr. közoktatásügyi miniszter is felhívja a figyelmet. A felhívás nem maradt egészen sikertelen. De az eredménynyel nem lehetünk minden tekintetben megelégedve. Mi itt a felekezeti iskolákat tartjuk szem előtt. Nem lehetünk megelégedve, mert az 1894/95. isk. év értesítőiben aránylag kevés intézet története jelent meg s másodsor, mert valamelyes egyöntetűséget azokban is hiába keresünk. A történetírók különböző szempontokból dolgoznak s így a tanügy fejlődésének csak egyik vagy másik oldalát adják teljesen,

részletesen. Némelyek még éppen csak egyes korokat dolgoznak fel. Mentségül fel lehetne hozni, hogy a felekezeti tanároknak aránylag csekély idő állott rendelkezésükre intézeteik történetének megírására; más felől meg tekintenünk kell arra a körülményre, hogy több felek iskolának története már régebben részben vagy egészben megjelent s az ilyen intézetek most már nem íratják meg azt újra.

Erre vonatkozólag a *Prot. Egyh. és Iskolai Lap* 1896. 1. számából közlünk egy néhány adatot. A magyarországi 54 prot. középiskola közül részben vagy egészben 16 magyar nyelvű írta meg történetét. Az összes magyarországi középiskolák (187) közül csak 64. *Egészben* közölték az iskola történetét: a budapesti ág. ev., bonyhádi ág. ev., csurgói ev. ref., debreczeni ev. ref., felső lövői ág. ev., mezőtúri ev. ref., nyiregyházi ág. ev., szarvasi ág. ev., szászvárosi ev. ref., székelyudvarhelyi ev. ref. főgymn. értesítői. Csak *részben* a következők: a pápai ev. ref., kunszentmiklósi ev. ref., rimaszombati egy. prot., sárospataki ev. ref., soproni ág. ev., eperjesi ág. ev. gymn. Az erdélyrészi szász középiskolák közül a szászrégeni és beszte czei.

A debreczeni ev. ref. főgymn. tanárkara 10 tanárra bízta a történet megírását, a székelyudvarhelyi ev. ref. főgymn. 3 tanárra, a bonyhádi ág. ev. 2 tanárra.

Külső terjedelemre nézve: a debreczeni 427 l., a székelyudvarhelyi 246 l., a szarvasi 197 l., a csurgói 185 l., a nyiregyházi 169 l., a bonyhádi 182 l., a budapesti ág. ev. 100 l., a mezőtúri 77 l., pápai 65 l., felső-lövői 63 l., kunszentmiklósi 57 l., sárospataki 48 l., szászvárosi 36 l., eperjesi 27 l., soproni 13 l.

A vallás- és közoktatásügyi minister a milleniumi ünnepélyekkel kapcsolatban országos tornaversenyt tervez. Örömmel vesszük e hírt, mert az által az ifjuság egy részének alkalma nyílik a kiállítás megtekintésére. S azt hisszük, hogy a nemzeti nevelés szempontjából egy ilyen alkalom sokkal hatásosabb, mint a tantervnek a nemzeti nevelést célzó minden kísérlete. E tornaverseny módzatainak megállításával sűrűn foglalkoznak tanügyi lapok és közlönyök s az *Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny* 1895. 1. száma közli dr. Klamariktól az ezeréves országos kiállítás testgyakorlati részének tervvázlatát, melyre ez alkalommal csak figyelemtetünk. A testi nevelés kitűnő módjai, a kerületi tornaversenyek ez évben is megtartattak június hó elején Győrött, Besztercebányán, Debreczenben és Nagyváradon. Három-három tankerület volt egy versenyre utalva. Győrre a győri, pozsonyi, székesfehérvári, Besztercebányára a besztercebányai, budapesti, budapestvidéki, Debreczenre a debreczeni, kassai, szegedi, Nagyváradra a nagyvárad, kolozsvári, nagy-szebeni tankerületek.

A közoktatási kormányának még csak egy rendeletéről akarunk röviden megemlékezni, a mely a középiskolai növendékek előadóképességének fokozásáról szól (1895. oct. 8. 54301. sz.). A minister a tankerületi főigazgatók, ministeri biztosok s kormányképviselők jelentéseiből azt látja, hogy az érettségi vizsgálatra álló ifjak nem

rendelkeznek az előadó képességnek azon mértékével, „melyet nyolcz évi középiskolai tanulmány után méltán el lehet várni.“ A miniszter e fogyatékoság okait különösen két körülménynek tulajdonítja. Egyik a helytelen kérdezői mód, az u. n. szájbaadás az érettségi vizsgálaton, másik „az egész középiskolai tanfolyam tanítói eljárása.“ Az előadó képesség fokozására különösen alkalmas a nyelv- és irodalom tanításnál az olvasmányok szabatos elmondása, a történelem narratív természete, nemkülönben a természettudományok, végül különösen az önképzőkörök, melyeknek feladata az, hogy a tanulókat a szabad előadásra s a bátor fellépésre szoktassák.

E rendeletet szakközlönyök megbeszélték. Felhozták és nem ok nélkül, hogy az érettségi vizsgálatnál első sorban a tanuló gondolkodó képessége jöhet tekintetbe, azután ismeretének terjedelme s csak harmad sorban előadó képessége. Nagy és képzett embereknél is különös tehetség számba megy, ha felvetett kérdésekről folyékonyan s lehető szép formában tudnak beszélni. Mennyivel kevésbé fog ez 18—19 éves fiatal embereknél sikerülni. Időt kell tehát adnunk a tanulóknak, hogy a kérdést jól átgondolhassák, gondolataikat rendezhessék s így szép formában előadhassák.

Ezek a mozzanatok az oktatásügyi kormány munkásságáról és a felekezetek tanügyi törekvéseiről korán sem adnak teljes képet. Csak épen vázlatok ezek, melyek azonban a teljes képre következtetni engednek. De ez alkalommal legyen elég ennyi. Azonban a kormánynak a felekezeti tanintézetek iránti jóakaró pártfogását látva, lehetetlen a ténynek egyszerű constatálásával beérnünk. Lehetetlen közönyösen s érdekek nélkül néznünk azt a nehéz harcot, melyet a felekezeti iskolák szegényebb anyagi helyzetükben az államiakkal harcolnak, hogy azokkal a rohamos fejlődésben lépést tarthassanak. A haladás érdekében még autonóm jogaikból is áldoznak fel, csak-hogy fenntarthassák dicső múltú s nagy hivatású iskoláikat. Mert a tanügy terén is haladás a jelszó s a megállás már hátramaradás. S a harcban az erősebb letiporja a gyöngébbet. Ezért nem szabad megmaradnunk a régi mellett; ezért kell elfogadnunk az új irányok jelszavait. Mert nem zárkozhatunk el a kor hatásai elől, ha élni akarunk.

Ám ha akarjuk az életet, annak eszközeit is akarnunk kell. A többi felekezetek is sűrűn keresik fel kérelmeikkel a segélyezés iránt a közoktatásügyi kormányt. S hogy a kormánynak ez a liberális segélynyújtása minő eredményekre fog vezetni a jövőben, nem nagyon nehéz sejtetni. Korunk közoktatásügyi politikája az állami iskola eszméje felé hajlik. A miniszter programbeszédjében pl. a népiskola államosítását nem tartja ugyan időszerűnek, de az eszme már fel van vetve. S az addig fogja foglalkoztatni az elméletet, míg azok általában a tanügy államosítására jutnak. Az általános áramlatnak ez irányát nem nehéz a jelenségekből észrevenni. A nemzeti politika magasabb szempontjai és általánosabb érdekei talán kényszerítőleg hozzák magukkal ez irányt. A hazának, a nemzetnek, e magasabb egységeknek érdekei mindenestre első sorban irányadók s szem előtt tartandók. És az egyház, mint kisebb egység, mint alá-

rendelt szervi része, csak az előbb jelölt irány keretében érvényesítheti igényeit. Ez természetes s nincs benne semmi kifogásolni való.

Van azonban egy általános megjegyzésünk, melyet nem hallgathatunk el. Tapasztaljuk, észleljük a rendszabályokkal és utasításokkal túltömött tanmódszer egyformásító, nivellirozó hatását. Ez a tanmódszer a formalis képzést célzó tanár egyéni, intuitív módszerének nem biztosít szabad tért. Természetes, hogy a növendéken is meglátszik az az értelmi uniformis. Nevel ugyan az állami iskola mívelt, képzett embereket, de ezekből hiányzik az egyházi hozzátartozás élénk érzete, a mely csodákat mivelhet. Igazolásúl hivatkozhatom a Zsukiak, Augustinovicsek, Berdek példájára. S éppen ez az, a miért mi oly féltékenyen őrizzük a nevelésügy terén is autonóm jogainkat a nemzeti közoktatásügy általános irányától meghatározott korlátok között.

DR. GÁL KELEMEN.

Párisi levél.

PÁRIS, 1896. jan.

(Visszaemlékezés 1895-re.)

Szerkesztő Ur!

Az év, mely letűnt, különféle benyomásokat, vigasztaló és elszomorító emlékeket, csalódásokat és reményeket hagyott hátra. Koránt sem mondom, hogy ez kivételes dolog. Így van ez mindenik évvel, legfennebb csak fokozati különbségről lehet szó. Mindazonáltal a folytonos hányatás közt is a haladás tagadhatatlanul folytatódik. A visszaesések csak látszólagosak vagy pillanatnyiak. De nem szándékozom az emberiség haladásáról bölcsekedni, hanem csak egy néhány, a protestantizmusra vonatkozó tényt akarok felemlíteni.

A lefolyt év a sértegetések, gyalázkodások és erőszakosságok sorozata a protestantizmus ellen Franciaországban, úgy hogy az a türelmetlenség legrosszabb napjaira emlékeztet. Nemcsak hogy megtámadták és gyalázták a protestantizmust, mint ellenséget a politika emberei, hanem Párisban rendszeres hadjáratot indítottak ellenük a népszámára rendezett felovasások vezetői. A protestánsokat úgy tüntették fel, mint a katolicusok üldözőit. Bizonyos, hogy ily vád nem nagy kárt tett a protestánsoknak. De egy összejövetelem, mely az iskolák negyedében tartott, oly arzáttalan támadást intéztek ellenük, mely más időben még veszélylyel is járhatott volna. Azt mondták, hogy a protestánsok idegenek, kik Franciaországba bétolakodtak. E nyilvános vádat nem lehetett elhallgatni, hanem le kellett szállítani. Természetes, hogy azokat történelmi adatok nem támogatják, de a tudatlan és hiszékeny tömeget könnyen vezethették volna összeütközésre. S bizonyos mértékben keltettek is a protestánsok ellen gyűlölséget. Ime egy néhány érv, melyet a protestáns ellenes szónokok az összejöveteleken használtak. „A politikai pártok a vallások, a dolgot alapjában véve, a fajok. A köztársasági párt a protestánsok és a protestánsok angolok, a mikor nem németek. A bizonyíték: hogy protestánsok nincsenek a falvakban, hanem csak a városokban és hogy a reformáció csak az angolok által egykor megszállott vidékeken fogamzott meg. . .“ Világos, hogy ez teljesen tájékozatlan beszéd. Így csak azok beszélhetnek, a kik nem tudják, hogy Poitou a protestánsok nagy számát foglalja magában, a kik mint földmivelő nép az ő szülőföldjükhöz vannak kötve és a kiknek semmi közük sem az angolokkal, sem a németekkel. És ily történelmi bizonyítékok után, hogy annál nagyobb hatást tegyenek a hallgatóságra, azt muto-